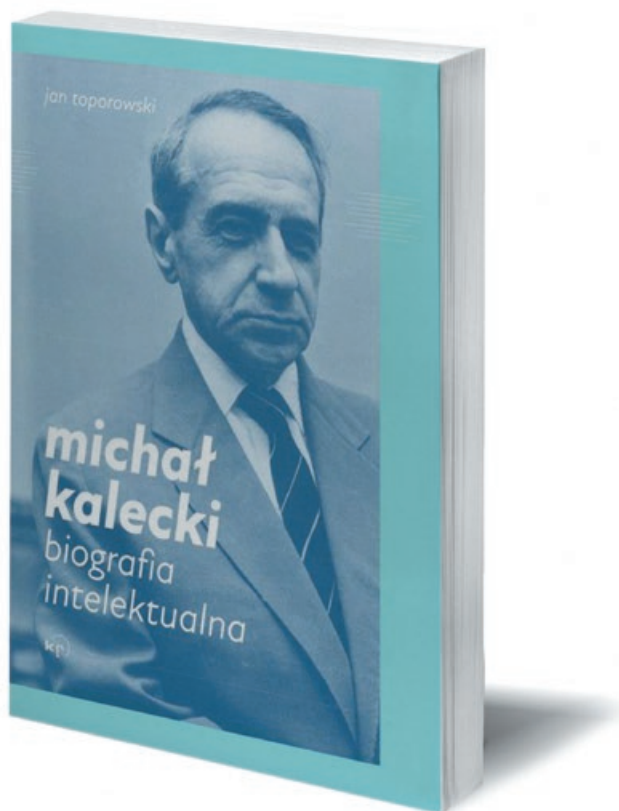

Lektura obowiązkowa

JAN TOPOROWSKI: **MICHAŁ KALECKI.**
BIOGRAFIA INTELEKTUALNA

ELŻBIETA MĄCZYŃSKA

JAN TOPOROWSKI, *Michał Kalecki.*
Biografia intelektualna,
WYDAWNICTWO KRYTYKI POLITYCZNEJ,
WARSZAWA 2022

W tak charakterystycznym obecnie gąszczu pojawiających się na krajowym i zagranicznym rynku wydawniczym publikacji ekonomicznych nietrudno o przegapienie tych szczególnie doniosłych, tym bardziej że właśnie takie nierzadko są mało intensywnie czy natrączywie reklamowane. Do doniosłych z pewnością należy wielkie dzieło brytyjskiego ekonomisty Jana Toporowskiego, ostatnio wydane przez Wydawnictwo Krytyki Politycznej, pt. *Michał Kalecki. Biografia intelektualna.*

Ta licząca 536 stron książka jest wynikiem ogromu, trwających ponad 30 lat, prac naukowych i dociekań **Jana Toporowskiego.** Ten urodzony w 1950 r. w Oksfordzie brytyjski ekonomista – związany z brytyjskim (i nie tylko) światem akademickim, specjalizujący się w problematyce kryzysów finansowych, a przede wszystkim teorii Kaleckiego – ma tak interesujący życiorys, że sam zasługuje na odrębne dzieło o nim i jego dorobku naukowym. Polskie korzenie, historia wojennej emigracji rodziców Toporowskiego i wpajane mu patriotyczne wychowanie oraz moralno-etyczne wartości z pewnością skutkowały wielką jego wrażliwością na kwestie społeczne, w tym dotyczące funkcjonowania polskich rodzin za granicą. Toporowski tak sam o sobie pisał na portalu PTE, w tekście pod znamennym tytułem *Moja Polska i moje pochodzenie do ekonomii:* „Moje pochodzenie

i przeżycia przekonały mnie, że w społeczeństwach głęboko rozwarstwionych ekonomista, w swojej działalności zawodowej, ma szczególny obowiązek wykazania troski o los ludzi najuboższych”. Takie podejście można zarazem uznać za jedną z przyczyn zainteresowania się Toporowskiego życiem i twórczością Kaleckiego, któremu – mimo wielu trudnych do pokonania barier – udało się naukowo zakotwiczyć w brytyjskim naukowym środowisku ekonomistów najwyższej rangi, takich jak przede wszystkim John Maynard Keynes i Joan Robinson, oraz badać kwestie bezrobocia, zatrudnienia i płac w kontekście kryzysów, jak też sposobów ich zapobiegania.

Fascynacja Toporowskiego teorią Kaleckiego była tak silna, że poświęcił temu niemal całe swoje życie naukowe. Dzieło Toporowskiego wymagało niezwykle żmudnych poszukiwań – rozrzuconej w różnych krajach i miejscach – archiwalnej dokumentacji dotyczącej Kaleckiego, w tym nie tylko jego dokonań naukowych, lecz także losów prywatnych. Notabene, informacje na ten temat Toporowski pozyskał m.in. podczas odbytego w 1980 r. stażu naukowego w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie.

Michał Kalecki, urodzony w 1899 r. w Łodzi, a zmarły w 1970 r. w Warszawie, już w latach trzydziestych XX wieku wizjonersko przestrzegał przed zagrożeniami w funkcjonowaniu gospodarki kapitalistycznej i ryzykiem narastania jej kryzysowości. Wskazywał na to m.in. w takich dziełach, jak *Próba teorii koniunktury* (1933 r.) i *Teoria cyklu koniunkturalnego* (1935 r.), oraz w innych opracowaniach, publikowanych także w wydawnictwach zagranicznych po wyjeździe w 1936 r. do Wielkiej Brytanii. Kalecki pracował kolejno w London School of Economics, na Uniwersytecie Cambridge, a w latach 1939–1945 – Uniwersytecie Oksfordzkim. W latach 1946–1954 był wicedyrektorem Departamentu Ekonomicznego w Sekretariacie ONZ. Pełnił też funkcję doradcy ekonomicznego wielu rządów w różnych krajach. W latach 1957–1963 był wiceprzewodniczącym Rady Ekonomicznej przy Radzie Ministrów. Za opublikowaną w 1963 r. książkę pt. *Zarys teorii wzrostu gospodarki socjalistycznej* otrzymał prestiżową Nagrodę im. Oskara Langego, przyznaną

przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne. W Szkole Głównej Planowania i Statystyki tworzył i popularyzował polską szkołę wzrostu gospodarczego. Niestety, w 1968 r., wskutek wydarzeń marcowych i prowadzonej wówczas polityki rządowej, praca ta została brutalnie przerwana.

Intelektualne dzieło Kaleckiego nie doczekało się tym samym należytej popularyzacji ani w praktyce, ani w teorii, ani w dydaktyce. Działo się tak, mimo że – jak twierdził Jerzy Osiatyński (badacz dorobku naukowego Kaleckiego) – ten wybitny ekonomista byłby bardzo poważnym kandydatem do Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii, gdyby nie przedwczesna śmierć w 1970 r. Na szczęście od kilkunastu lat ma miejsce swego rodzaju „powrót do Kaleckiego” i rośnie zainteresowanie jego teorią. Przełom pod tym względem przyniósł światowy kryzys finansowy z 2008 r. Wówczas wielu renomowanych ekspertów przyznawało i eksponowało, że gdyby świat przywiązywał większą wagę do rekomendacji Kaleckiego, takiemu kryzysowi można byłoby zapobiec. Wskazywał na to m.in. noblista Paul Krugman.

Choć w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie nikomu nie trzeba przedstawiać profesora Michała Kaleckiego, to nawet dla tego środowiska lektura książki Toporowskiego z pewnością będzie zaskoczeniem, zważywszy przede wszystkim na wielość podawanych w niej, nieznanych dotychczas lub mało znanych, faktów na temat zarówno intelektualnych poczynań Kaleckiego, jak i jego życia, także prywatnego. Toporowski wyjaśnia i dokumentuje m.in., dlaczego ten ekonomista, mający międzynarodową renomę w latach trzydziestych i czterdziestych XX wieku, czyli w okresie triumfu keynesizmu, pozostawał jednak w cieniu Keynesa. Działo się tak, mimo że Kalecki rozwijał swoje koncepcje niezależnie od Keynesa, o czym świadczy chociażby – wskazana już – książka tego pierwszego z 1933 r., podczas gdy fundamentalne dzieło keynesowskie, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, ukazało się trzy lata później. W publicystyce na ten temat wskazuje się na ogół, że główny wpływ na to miał fakt, że Kalecki początkowo publikował wyłącznie w języku polskim i niekiedy w języku francuskim. Jednak Toporowski dowodzi, że przyczyny były jednak bardziej

złożone i szczegółowo je charakteryzuje w swojej książce.

Choć Michał Kalecki jest uznawany w świecie za najbardziej oryginalnego polskiego ekonomistę rangi światowej (obok Oskara Langego), na co wskazywał m.in. noblista Milton Friedman, to we własnym kraju jego dzieło długo było marginalizowane. To typowy, niestety nader częsty, przejaw – zauważonego już w XIX wieku przez polskiego pisarza i pedagoga Stanisława Jachowicza (1796–1857) – syndromu: „Cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie wiecie, co posiadacie”.

Książka Toporowskiego niewątpliwie będzie służyć lepszemu poznaniu dzieła i życia Kaleckiego. Jest to tym bardziej istotne, że jego naukowe dociekania, co podkreśla wydawca książki, wciąż są kluczem do rozumienia tego, „jak działa system kapitalistyczny i jak można go przekroczyć”. Świadczy o tym chociażby – często w mediach cytowana po kryzysie z 2008 r. – następująca rekomendacja Kaleckiego: „Co zrobić, jeżeli obsługa długu publicznego stanie się zbyt kosztowna? Wtedy ministrowie powinni uzyskać więcej środków nie poprzez zwiększanie podatków od zwyczajnych zarobków czy wydatków, co doprowadziłoby do spowolnienia gospodarki, ale poprzez opodatkowanie próżniaczego majątku”.

Toporowski przekonująco dowodzi, że w XXI wieku w teorii ekonomii konieczny jest powrót do wizji Kaleckiego (również Langego) na temat rozwoju społeczno-gospodarczego, koncepcji, w której jest uwzględniany nie tylko wzrost gospodarczy, lecz także postęp społeczny i poprawa jakości życia ludzi. Dlatego książka zaprezentowana w niniejszym artykule powinna stanowić lekturę obowiązkową nie tylko dla ekonomistów i środowiska akademickiego, lecz także – a może przede wszystkim – dla polityków i wszystkich głównych kreatorów życia społeczno-gospodarczego. 📖

PROF. DR HAB. ELŻBIETA MACZYŃSKA, honorowa prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego